

2. Гуртовий Г. Волинь – край козацький. Луцьк. – 2000.
3. Журавлева Ю.Б., Чубур А.А. Средневековое судостроение в Юго-Восточной Руси (бассейн Десны и Оки) по археологическим источникам. // Вопросы подводной археологии. — 2010.
4. Мазурик Ю.М., Хомич П.М. Підводна археологічна знахідка біля с. Старосілля Маневицького району: давній човен-довбанка знайдений під крутим берегом річки Стир. // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Місто Володимир-Волинський та Прибужжя у світовій та українській історії. Успенський собор в історії міста Володимира-Волинського та України. Науковий збірник. Випуск 54. Матеріали Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 1000-річчю пам'яті київського князя Володимира Великого та 860-ї річниці початку будівництва Успенського собору, 23 жовтня 2015 року, м. Володимир-Волинський. Упоряд. А. Силюк, В. Пикалюк – Луцьк, 2015.
5. Мазурик Ю.М., Хомич П.М. Випадкова знахідка човна-довбанка на річці Стир біля села Старосілля на Волині. // Археологічні відкриття в Україні 2015 рік.: Збірка наукових праць. – К. 2016 (В друці).
6. Мазурик Ю.М., Хомич П.М. Випадкова знахідка монооксида доби пізнього середньовіччя на річці Стир (Волинське Полісся, 2015 рік). // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. Вип. 25. – К. 2016 (В друці).
7. Мазурик Ю.М., Хомич П.М. Пам'ятка суднобудування басейну річки Стир, човен-довбанка доби пізнього середньовіччя знайдений біля с. Старосілля. // Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник. Вип. XII. – Луцьк, ФОП Сікачова В.А. 2016.
8. Малеев Ю.М. Словник археологічних термінів. Навчальний посібник. - К., 1999.

Валентина Надольська,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри документознавства і музейної справи
Східноєвропейського
національного університету імені Лесі Українки,
м. Луцьк

МІЖНАРОДНІ МУЗЕЙНІ ФЕСТИВАЛІ: РЕКРЕАЦІЙНИЙ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ ВИМІРИ

У період розгортання у світі різновекторних трансформаційних процесів музеї, продовжуючи залишатися хранителями культурної спадщини, переживають серйозні зміни, перетворюючись в систему, все більш відкриту суспільству. Музейна педагогіка, новітні комунікаційні технології, інформатизація, маркетинг, підприємництво у роботі музею сприяють появі оригінальних комунікацій, які підносять роль музею як соціальної інституції, визначають його особливе місце у соціокультурному просторі модерного суспільства.

Все більшого значення для аудиторії набуває дозвілєва функція музею. У боротьбі за відвідувача музеям доводиться приділяти більшу увагу новим технологіям, формам роботи і використовувати їх у своїй діяльності. Як сукупність ресурсів, методів, стратегій і професійних дій, що дозволяють музею виконувати його соціальні функції, музейні технології, відкривають широкі можливості для реалізації ним потенціалу культурно-освітньої діяльності [9, с. 56].

Основою для появи нових підходів у роботі з музейною аудиторією в останні десятиріччя стали синтез і поєднання з базовими формами музейної роботи (екскурсія, лекція, консультація та ін.), форм, запозичених музеями з інших практик (концерт, клубна робота, свято, гра та ін.). Так з'явилися й активно використовуються у діяльності музеїв квест-екскурсія, музейне свято, музейні акції («Ніч музеїв», «Музейне селфі» та ін.) та ін. До них відноситься й музейний фестиваль.

Фестиваль (з лат. *festivum* – свято) тлумачиться словниками як періодичне культурне свято, показ, огляд мистецтва (театрального, музичного і т.п.); широка святкова громадська зустріч, котра супроводжується оглядом досягнень певних видів мистецтва. Фестиваль є урочистим дійством з широким колом учасників, на якому відбувається показ і огляд різних видів мистецтва або робіт, виконаних учасниками студій, гуртків, ансамблів інших творчих груп [7, с. 166].

Фестиваль – це одна з найпопулярніших і найцікавіших форм проведення свята. За допомогою цього масового заходу можна привернути увагу широкої громадськості. А за допомогою тематики фестивалю можна варіювати цільову аудиторію. Даний захід завжди супроводжується великим скупченням зацікавлених людей, атмосферою свята, яка об'єднує присутніх, позитивними емоціями [2, с. 2].

Перші фестивалі, які з'явилися у Великобританії в кінці XVIII ст., були музичними. Впродовж XIX і XX ст. видова палітра фестивалів значно розширилася і сьогодні представлена сотнями міжнародних і

національних кінофестивалів, фестивалів вуличної культури, народного мистецтва та ін.

Використання фестивальних практик у поєднанні з музейними формами роботи дозволило музеям запровадити у свою діяльність музейні фестивалі. Особливість музейного фестивалю полягає в неформальній атмосфері святковості, в ефекті особистої причетності кожного з відвідувачів, співучасті в тому, що відбувається завдяки театралізації, грі, безпосередньому спілкуванню з «персонажами» святкового дійства, застосуванню особливої атрибутики. Музейний фестиваль справляє значний емоційний вплив на аудиторію. Особливість фестивалю виявляється ще й у тому, що він ніби розсуває кордони музею, бо музейне значення набувають духовні традиції народу, майстерність, обряди і ритуали, національне мистецтво. Музейний фестиваль служить їх збереженню, відродженню історичної пам'яті.

Метою фестивалів є залучення якомога більшої кількості відвідувачів у музеї, популяризація певної історичної, краєзнавчої, мистецької та ін. музейної проблематики, підтримка сталих народних традицій, розвиток туризму в регіонах [6, с. 29]. Музейний фестивальний рух в світі став також важливим засобом комунікації музеїв, музейних працівників.

У світовій практиці музейні фестивалі виконують різні завдання: є розважальними заходами під відкритим небом («Smithsonian Folklife Festival» у Вашингтоні, «Museum Mile Festival» у Нью-Йорку, «Museumsuferfest» у Франкфурті-на-Майні); є ярмаркою або форумом виключно для професіоналів («Museum Expressions» у Парижі, «European Museum Forum» (EMF)); намагаються поєднати ці два завдання.

П'ятдесяту річницю від дня свого створення у липні 2017 р. відзначатиме Смітсонівський фольклорний фестиваль. Новопризначений директор Смітсонівського інституту С. Дилом Ріплі у 1967 р. вирішив винести музейні експонати із тісних закслених вітрин Смітсонівських музеїв на Національний Мол між Капітолієм і Вашингтонським меморіалом (алея-заповідник площею більше 400 га), оточений комплексом національних музеїв інституту, та показати їх широкому загалу. За час свого функціонування, за словами журналістів, фестиваль став однією з найголовніших туристичних і культурних подій США [11, с. 16].

Фестиваль триває десять днів і набуває свого апогею 4 липня відзначенням Дня незалежності США. Вхід на це дійство, як і до інших дев'ятнадцяти музеїв Смітсоніан, у дні фестивалю вільний, що сприяє вражаючій статистиці загального відвідування у понад мільйон осіб. Програма кожного фестивалю має чітко сформульовану тему, концептуальну цілісність. Фестиваль, зазвичай, включає в себе денні та вечірні програми музики, пісні, танцю, святкові спектаклі, демонстрації ремесел, приготування різних страв, майстер-класи, дискусійні сесії та ін. [18]. Сьогодні, за висловом колишнього заступника секретаря Смітсонівського інституту Діна Андерсона, «музей – це іменник, а фестиваль – дієслово» [10].

Щорічно організатори фестивалю запрошують певну країну (переважно її автентичні колективи) як почесного гостя з метою найбільш повного і конкретного ознайомлення з життям її народу. За останнє десятиріччя з-поміж розмаїття національних програм Америки, фестиваль також висвітлював культури Румунії, Південної Африки, Бермудів, Шотландії, Малі, Гаїті, Оману, Канади, Північної Ірландії, Бутану й Уельсу, країн Шовкового Шляху [5, с. 4]. У 2014 р., до 200-річного ювілею Тараса Шевченка, до участі у Смітсонівському фестивалі було офіційно запрошено Україну.

Особливу просвітницьку роль на фестивалі відіграють музейники, науковці, художники, які допомагають сформуванню сприятливої атмосфери для роздумів і відчуттів, колективного діалогу, «засвоєння» історичної та культурної інформації від її автентичних носіїв до міжнародних глядачів через переклади та інтерпретації. Відвідувачі фестивалю стверджують, що «... одним з головних завдань музеїв є забезпечення форуму для людей, що мають відмінності. І не варто намагатися змінити чиюсь думку, погоджуватися один з одним, важливо створити нейтральний простір, де б люди могли зібратися і проявити себе» [10].

У структурі Смітсонівського інституту фестиваль має статус музею, а значить, його програми отримують статус виставок на паритетних засадах з експозиціями інших музеїв цієї установи – з єдиними вимогами і стандартами якості. Мета полягає в створенні виставок вищого ґатунку для правдивої презентації культурних традицій спільноти шляхом тісної співпраці з її носіями. Такий підхід забезпечує міжнародних учасників фестивалю унікальним досвідом, як своєрідним стандартом у збереженні та популяризації культур на національному рівні [11, с. 4]. Важливим є й ще те, що завдяки фестивалю збереження культурної спадщини розширилося, охопивши так звані «нематеріальні» форми культурного самовираження, такі як музика, мова і танець.

У Нью-Йорку музейний фестиваль вперше відбувся 26 червня 1979 року. У другій половині 1970-х рр. у зв'язку з економічним спадом і бюджетним дефіцитом підтримку з міської скарбниці культурних

програм, музеїв і мистецтва було скорочено. Подібний захід був покликаний привернути увагу громадськості, спонсорів і благодійників до нью-йоркських музеїв. Фестиваль отримав назву «Музейна миля». Так називають відрізок П'ятої авеню в Нью-Йорку, розташований уздовж Центрального парку (музейна миля є довшою від милі географічної, її протяжність складає 1,61 км). Це місце отримало свою назву не випадково: на цій ділянці П'ятої авеню розташувалися десять великих нью-йоркських музеїв (Нова галерея, Єврейський музей, Музей Соломона Гуггенхайма, Метрополітен музей та ін.), більшість з яких – художні. У 2009 р. до них додався Музей африканського мистецтва.

Щороку увечері кожного другого вівторка червня рух на ділянці П'ятої авеню від перехрестя з 82-стріт до 105-стріт перебивається, і миля перетворюється в пішохідну зону. Відвідувачів музеїв у день проведення фестивалю чекають нові виставки, а всіх, хто в цей час опинився на П'ятій авеню – жива музика, композиції у виконанні джазових музикантів, а також популярні мелодії та композиції із знаменитих бродвейських мюзиклів. За традицією, вхід у всі музеї Музейної милі ввечері – з 18.00 до 21.00 – безкоштовний [1].

Уже в перші роки свого проведення фестиваль «Музейна миля» в Нью-Йорку отримав дуже теплі відгуки від публіки і пройшов з аншлагом. Сьогодні «Музейна миля» є однією з найбільш популярних і масштабних культурних подій у світі, котра об'єднує людей незалежно від віку, соціального статусу та інших умов життя. Проголошуючи силу мистецтва, фестиваль має унікальну можливість запропонувати своїм відвідувачам велику програму, в якій обов'язково присутній напрям, цікавий дуже різним людям [14]. В останні 20 років відвідуваність фестивалю склала понад мільйон осіб [8].

Ще одним музейним фестивалем під відкритим небом є Museumsuferfest у Франкфурті-на-Майні. Він є одним з найбільших і значних культурних свят і фестивалів Європи. Свято на Музейній набережній проводиться у Франкфурті щороку в останні вихідні серпня, починаючи з 1988 року. Перший раз фестиваль проводився як рекламна акція низки відкритих на березі Майна музеїв (сьогодні тут розташовується 20 музеїв). Свято мало допомогти зацікавити велику кількість відвідувачів і навіть тих, хто мало цікавився подібним способом проведення часу.

Сьогодні гості фестивалю приїжджають до міста не лише заради музеїв, але й заради великої та різноманітної програми свята. Зі всіма заходами, включеними до програми фестивалю, можна ознайомитися на спеціальному сайті (<http://www.museumsuferfest.de/>). На відрізку набережної довжиною у вісім кілометрів по обидва береги Майна протягом фестивальных днів проходить безліч грандіозних заходів. У цей час всі музеї на березі Майна, а також багато музеїв у Старому місті працюють всю ніч. Уздовж берега річки встановлюється безліч сцен, на яких проходять вистави і концерти. Сцени чергуються з лавками, в яких продаються різні прикраси, вироби ручної роботи, одяг, а також з вернісажем художників [12].

З 1998 р. у рамках фестивалю підтримується традиція «Органної милі». Щогодини, починаючи з 18 вечора, в одній з прилеглих церков проходить півгодинний концерт органної музики. Після концерту у слухачів залишається якраз достатньо часу, щоб перейти в наступну церкву, де проходить наступний концерт. Органна миля завжди закінчується в Імператорському соборі о 22 годині вечора. З 2000 р. в неділю також проводиться так звана Хорова миля.

У рамках свята також можна відвідати музичний фестиваль «Музика в монастирі», вар'єте й інші музичні заходи широкого профілю, оглянути мистецтво малих форм. Неодмінною складовою фестивалю на Музейній набережній є й вітрильна регата. Увечері в неділю свято закінчується барвистим феєрверком. Свято набуло популярності, його щорічно відвідують понад 3 мільйонів туристів [13].

Найбільшою міжнародною подією для професіоналів у сфері культури і мистецтва, музеїв, галерей, виставок, антикварів є «Museum Expressions» («Музейні сувеніри») у Парижі. Щорічно з 1995 р. ця зустріч об'єднує всі державні і приватні сектори національної та світової культурної спадщини. Її учасники мають можливість не лише оглянути унікальні твори мистецтва, але й придбати картини, скульптури, графіку, фотографії, кераміку, антикваріат та ін. Тут обговорюються питання розвитку галузі загалом, діляться досвідом, спілкуються. Учасники знайомляться з новими продуктами і послугами, знаннями, інноваційними рішеннями [15].

На виставці представники музейних інституцій знайомляться із пропозиціями послуг компаній та агенцій зі зв'язків з громадськістю, комунікації, логістики, маркетингового консалтингу, управління музейної крамниці, дизайн-оформлення інтер'єру тощо.

У 2015 р., з нагоди свого 20-річчя, у партнерстві з ICOM міжнародна виставка «Museum Expressions» започаткувала проект «Museum Connections» («Музейні зв'язки»). Впродовж виставки працює паралельний майданчик – конференція «Museum Connections» («Музейні зв'язки»), головними темами

якої є інновації в музеях, стратегії брендування, робота музеїв у соціальних мережах, проблеми спільного фінансування та управління проектами, нові форми відвідування музеїв.

Підтримуючи глибокі економічні зміни в музейному секторі, «Museum Connections» протягом двох днів збирає більше 5 000 професійних відвідувачів і 250 компаній навколо різних джерел підвищення якості музеїв за допомогою розробки власних ресурсів, нових структур фінансування або нових практик [16]. Своїм досвідом тут діляться представники всесвітньо відомих музеїв: Музею Орсе, Музею Пікассо у Парижі (Франція), Галереї Вікторії та Альберта, Тейт (Велика Британія), Пінакотеки у Мюнхені (ФРН), Музею Ван Гога (Нідерланди), Метрополітен Музею (США) та ін. [17]. Програми конференцій розміщуються на офіційному сайті виставки (www.museum-expressions.com).

Завдяки кільком виставковим площам і міжнародному циклу конференцій «Museum Connections» є знаковою подією для музейних установ світу.

Місцем професійної зустрічі для музейних працівників стала також церемонія вручення премії «Найкращий музей Європи» (European Museum of the Year Award), яку проводить Європейський музейний форум (журналісти називають премію «музейним Оскаром») та Музейного призу Ради Європи. Європейський музейний форум був заснований у 1977 р. видатним діячем міжнародного музейного руху Кеннетом Хадсоном. Форум сьогодні працює під егідою Ради Європи та має штаб-квартиру в Парижі. У конкурсі Форуму беруть участь будь-які музеї з країн-членів Ради Європи, які щойно завершили роботу над «осучасненням» експозиції або запропонували нові послуги та освітні програми відвідувачам. У рамках європейської музейної премії відзначають музеї, які просувають кращі моделі розвитку та утверджують демократичні цінності. У 2010 р. як доповнення до двох головних нагород конкурсу, були засновані: спеціальний Приз Кеннета Хадсона, який вручається кандидатам, котрі кидають виклик традиційним уявленням про музеї, і Приз Силлетто за інноваційну роботу музею з місцевим співтовариством [3, с. 14].

До участі в форумі як глядачі-учасники можуть долучатися всі охочі музейники. Конкурс – це не просто щорічний розіграш нагород, але й ефективний інструмент, котрий дозволяє відслідковувати і висвітлювати позитивні зміни, що відбуваються в європейських музеях. Розпочавшись з осмислення результатів конкурсу, діяльність організаторів привела в кінцевому рахунку до створення дискусійної платформи, де обговорюються проблеми, що постають перед музейними професіоналами в контексті змін, що відбуваються в європейському суспільстві [3, с. 13]. Напередодні нагородження переможців конкурсу відбувається асамблея ЕМФ. Асамблеї ЕМФ – це рідкісна можливість побачити «зріз» новітніх досягнень у музейній справі Європи, отримати з перших рук уявлення про останні реалізовані музейні проекти, які претендують на звання «Кращого європейського музею року» [3, с. 14].

Цього року Європейський музейний форум пройде у Загребі (Хорватія). Суддівська група отримала 46 заявок від 24 країн-членів Ради Європи (жодної української серед них немає). Найактивнішими виявилися музеї Франції (4 заявки), Німеччини (5 заявок), Польщі (4 заявки) та Швейцарії (4 заявки). Від Росії участь у конкурсі в 2017 р. беруть Музей першого президента Росії Б.М. Єльцина та Музейно-Творчий кластер «Коломенський Посад» [4].

Таким чином, музейний фестивальний рух постійно розширюється і набуває значення важливого фактору комунікації музеїв, місця обміну досвідом, майданчика для апробування інновацій, сприяє соціалізації музеїв у сучасному громадянському суспільстві, суттєво впливає на формування нової перспективної моделі музейного закладу.

1. В Нью-Йорке прошел музейный фестиваль [Електронний ресурс] // *Forumdaily*. – Режим доступу : <http://www.forumdaily.com/v-nyu-jorke-proshel-muzejnyj-festival/>.

2. Вєревкіна Л. Фестиваль как специальное мероприятие: продвижение – проведение – оценка эффективности [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.pr-club.com/assets/files/pr_lib/pr.../verevkina.doc.

3. Гнедовский М. Европейский музейный форум – инструмент развития и культурной дипломатии // *Агора. Суспільно-політичний журнал Інституту Кеннана в Україні*. – 2015. – Вип. 14. – С. 12–15.

4. ЕМУА 2017: реєстрація на Європейський музейний форум у Загребі триває [Електронний ресурс] // *Музейний простір. Музеї України та світу*. – Режим доступу : <http://prostir.museum.ua/post/38969>.

5. Іванченко Н. Чи потрібен американський досвід українським музеям? // *Музеї України*. – 2011. – № 2. – С. 4–5.

6. Капустіна Н. І., Бекетова В. М. III Всеукраїнський музейний фестиваль // *Музейний простір*. – 2011. – № 1. – С. 29.

7. Макеева И. А. Культурно-образовательная деятельность музея: содержание и формы // *Вестник Костромского государственного университета им. Н. А. Некрасова. Серия Гуманитарные науки : Педагогика. Психология. Социальная работа. Акмеология. Ювенология. Социокинетика*. – 2011. – № 4 / том 17. – С. 164–168.

8. Музейная миля (Нью-Йорк) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D0%BC%D0%B8%D0%BB%D1%8F_

(%D0%9D%D1%8C%D1%8E-%D0%99%D0%BE%D1%80%D0%BA).

9. *Музейные технологии. Словарь актуальных музейных терминов* // Музей. – М., 2009. – № 5. – С. 49–68.
10. Пошивайло И. «Музей – существительное, фестиваль – глагол» // День. – 2010. – 9 сентября.
11. Пошивайло І. Смітсонівський фестиваль : музей без стін // Музейний простір. – 2011. – № 1. – С. 16–18.
12. Праздник на Музейной набережной во Франкфурте-на-Майне (Museumsuferfest) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cult-turist.ru/events/one-event/536/?q=441&n=536>.
13. Праздник на Музейной набережной во Франкфурте-на-Майне [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.calend.ru/holidays/0/0/2859/>.
14. Фестиваль «Музейная миля» 2016 [Электронный ресурс] // Афиша. – Режим доступа : <http://afisha.nyc/festival-muzejnaya-milya-2016/>.
15. Museum Connections [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.euro-expo.ru/expo/%D0%A4%D1%80%D0%B0%BD%D1%86%D0%B8%D1%8F/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B6/18437.htm>.
16. Museum Connections – the international place for museum business [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.museumconnections.com/en/>.
17. Museum Expressions [Электронный ресурс] // Музейний простір. Музеї України та світу. – Режим доступа : <http://prostir.museum.ua/post/34392>.
18. Smithsonian Folklife Festival [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://en.wikipedia.org/wiki/Smithsonian_Folklife_Festival.

Ігор Пасюк,

*директор Волинського регіонального музею українського
війська та військової техніки, відділу Національного військово-історичного музею України, член
Національної спілки краєзнавців України,
м. Луцьк*

Марія Савчук,

*краєзнавець,
м. Луцьк*

ЭЛЕМЕНТИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ВІЙСЬКОВОМУ МУЗЕЇ

Волинь має своє складне і цікаве історичне минуле, від Київської Русі, Галицько-Волинської держави, Литовського князівства, Речі Посполитої, Російської імперії і т.д. Вона була місцем бойових дій і військових протистоянь у різні періоди історії України. Щоб розповісти про героїчну боротьбу українського народу на протязі багатвікового історичного періоду, про історію військової техніки, озброєння, різних військових формувань за ініціативою Міністерства оборони України було створено у м. Луцьк Волинський регіональний музей українського війська та військової техніки — єдиний у Західному регіоні України військовий музей, що є філіалом Національного військово-історичного музею України (наказ Міністра оборони України від 18 березня 1999 року №83).

Для розміщення музею було виділено з фондів Міністерства оборони територію площею трохи більше півгектара, з двома спорудами 1925 року забудови, загальною площею понад дев'ятсот квадратних метрів і вже 2000 року відбулося урочисте відкриття першого етапу експозиції – виставки військової техніки та озброєння на відкритому майданчику музею. Відвідувачі музею мали можливість познайомитись зі зразками військової техніки і озброєння як часів Великої Вітчизняної війни, так і сучасної техніки.

В подальшому була створена і маленька тематична історико-хронологічна експозиція в приміщенні музею. До 2008 року музей щорічно відвідувало біля п'яти тисяч осіб.

Більшій популярності серед відвідувачів філія НВІМУ – Волинський регіональний музей українського війська та військової техніки почав набувати починаючи з 2011 року, В цьому році кількість відвідувачів музею склала більш як 15 тисяч чол. (для порівняння: 2010 р. – 11000 чол./рік). В 2016 році цей показник досяг уже більш як 19 тис. чол. Активізація просвітницької та військово-патріотичної роботи з населенням регіону сприяла тому, що популярність музею продовжує зростати.

Працівниками музею за 2011-2016 р.р. проведено 1208 екскурсій як для учнів і студентів Волині так і для гостей із-за кордону. Всього оглянули експозиції музею за ці роки більш як 110 тис. відвідувачів. Взято участь та проведено більше як 500 культурно-масових заходів. При цьому застосовувались і мультимедійні технології, при створенні тематичних експозицій використовувались елементи колажу. Філію Музею відвідали багато подорожуючих з інших країн, зокрема, з Польщі, Японії, Росії, Японії,